

El projecte inicial del Santuari de la Misericòrdia de Francesc Daniel Molina

(Revalorització del patrimoni arquitectònic)

Sergi Alcalde Vilà

Com els lectors d'aquesta revista comprendran, no sóc un articulista format, ni amb l'experiència dels companys d'aquesta revista, sóc arquitecte tècnic i actualment estudiant d'Enginyeria en

Edificació i gran admirador del patrimoni arquitectònic de Canet, que és el meu poble.

A conseqüència de la realització del Projecte Final de carrera, em vaig decidir per l'edifici de Canet que té l'admiració i l'afecte de la majoria de canetencs, no només per fervor religiós, sinó també pel seu caràcter històric i arquitectònic, atès que es tracta de l'única obra neogòtica que té Canet i la primera vegada que es va tornar a utilitzar aquest estil des de l'Edat Mitjana.

Molts dels lectors ja hauran endevinat que l'edifici al qual m'estic referint és el Santuari de la Mare de Déu de la Misericòrdia, obra del prestigiós arquitecte barceloní d'origen vigatà, Francesc Daniel Molina i Casamajó, el qual, va arribar a ser arquitecte municipal de la ciutat de Barcelona. Entre les seves obres més destacades, encàrrec de la mateixa casa de la Ciutat, Molina va fer el projecte del Saló de la Reina regent i el coronament de la façana, i com a intervenció urbanística, la reforma i adequació de la Plaça Reial d'estil neorenacentista que avui encara podem admirar, i fora de Barcelona, és clar, el Santuari de la Misericòrdia del nostre poble en estil neogòtic.

Espero que els lectors admetran que, Daniel Molina, no solament no ha estat prou valorat per la

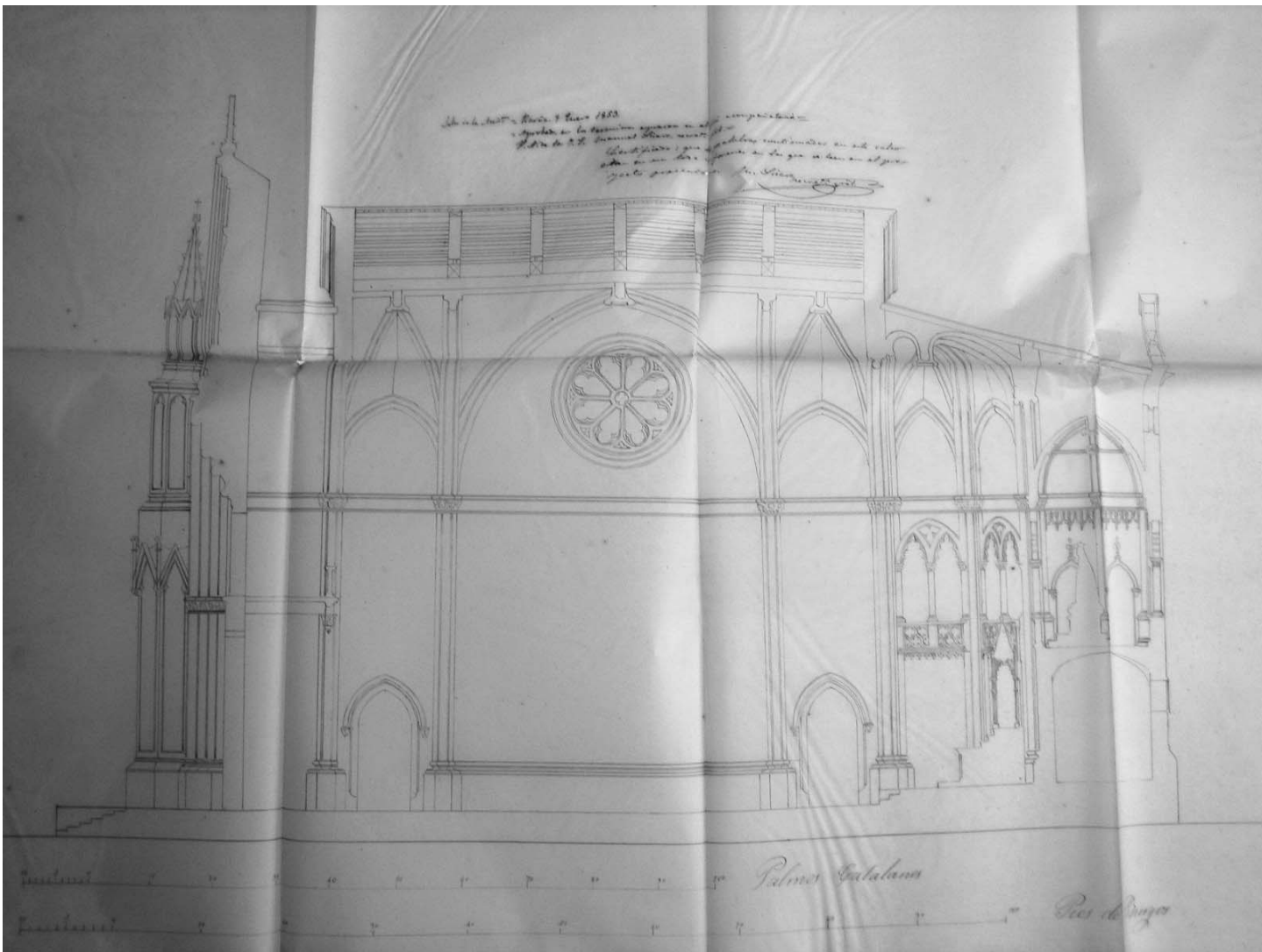
posteritat, sinó que la seva obra resultà ombrejada pel modernisme, el nou estil que va començar amb una potència inigualable a Catalunya, pocs anys després de la seva mort, esdevinguda a Barcelona l'any 1867.

L'efecte produït per l'arquitectura modernista, el podem observar també en el cas de Canet, on aquesta gran riquesa patrimonial resulta innegable i digna d'admiració, però a vegades no ens permet apreciar la bellesa i l'encert d'altres estils, en d'altres obres, que potser no tenen tant relleu, però que també tenen pes i importància en el llegat arquitectònic de les generacions passades.

Tornant al tema del Santuari, cal remarcar el fet que una població de les proporcions del Canet de mitjans del segle XIX, encarregués el disseny d'un nou temple a l'arquitecte de més prestigi i renom de la seva època. També resulta interessant i sorprenent que

Imatge exterior del Santuari en l'actualitat

Secció del temple proposat per Molina a la Reial Acadèmia de Belles Arts de Barcelona

Francesc Daniel Molina i Casamajó -gran dominador de l'estil renaixentista utilitzés l'estil neogòtic per fer el projecte d'aquest nou Santuari, un santuari que, el 1853, no gaudia encara d'aquesta denominació i només era l'ermita de la Misericòrdia. No fou fins a la coronació del 1907 que s'autoritza la denominació de Santuari.

La primera de les qüestions, o sigui, la referida a l'elecció de Daniel Molina com a arquitecte, cal buscar-la segurament en el fet que, davant de l'augment de la devoció a la imatge de la Misericòrdia, igualment creixia la necessitat d'espai i els responsables varen decidir per raons de capacitat i per tant, també de volum, que calia un projectista de la màxima solvència. D'altra banda, també cal tenir present que el temple originari de Sant Pere i Sant Pau reconvertit en l'ermita de la Misericòrdia que n'era l'antecedent, només feia 6,80 metres d'amplada per 12,40 de longitud, i havia quedat molt petit, degut a la gran aflluència de visitants no solament del poble, sinó dels que venien a venerar la imatge de la Verge, en família, colles i també en romeries des de la mateixa capital de la comarca i, a partir de 1858, amb la instal·lació del ferrocarril, fins i tot de Barcelona. Finalment, doncs, aquestes noves expectatives, van

ser les que van decidir la construcció d'un temple, exclusivament maria i d'advocació i estètica marinerana, amb capacitat adequada a la nova aflluència de visitants.

Això ens dona a entendre doncs, que el patronat de l'ermita, l'ajuntament i els mateixos fidels, volguessin el millor i el més valorat dels arquitectes per a projectar un temple tan ambiciós.

Desconeixem les condicions amb què s'acordà el projecte, així com el pressupost global que va assolir una obra tan emblemàtica. Si l'arxiu del Santuari hagués arribat als nostres dies, i els estralls ocasionats per la Guerra Civil no haguessin danyat dit arxiu i el mateix temple, potser tindriem constància del gran esforç econòmic que va suposar per als canetencs i per a les institucions del moment. El que aportà a Canet la construcció d'aquesta petita joia neogòtica (permetin que a mode d'anècdota reproduïxi les paraules que digué un company de carrera, quan visità per primer cop Canet i veié el Santuari, referint-se a mi: "M'havies parlat d'un Santuari i això és una Catedral") fou precisament aquest efecte majestuós, que és el que buscaven els impulsors d'aquest projecte i que tanta sorpresa sempre ha despertat en els visitants, a l'entrar al

seu interior.

És fàcil d'entendre que els esforços que comportà l'edificació d'aquest temple fossin considerables, com ho fa palès sobretot el fet que es va anar construint esglaonadament, o sigui, a mesura que els donatius anaven arribant, i no fou fins la destinació de part de la fortuna que va llegar-hi el canetenc establert a l'Havana (Cuba), Carles Pascual i Puig, que no es va poder donar l'impuls definitiu per a l'acabament de l'obra.

Pel que fa a l'elecció de l'estil neogòtic, la raó podem localitzar-la en la carta que Francesc Daniel Molina va trametre a la Reial Acadèmia de Belles Arts, per exposar el seu projecte i, per tal que li fossin atorgats els permisos i vist-i-plau per començar les obres. Aquesta carta està datada el 23 de desembre de 1852.

Les paraules concretes transcrits en aquell document diuen: "He creído conveniente adoptar la arquitectura Ojival (referint-se al l'estil gòtic) por ser esta puramente religiosa, y por lo tanto la mas adecuada al edificio que se pretende levantar".

En aquesta mateixa carta, Molina es disculpa per no haver dissenyat l'edifici en l'estil neoclàssic tal i com s'estilava a l'època, i del qual ell era un expert. I a mode de demostració pel seu interès per l'obra, diu que per realitzar el projecte li ha estat necessari l'estudi de l'estil i arquitectura gòtica.

El projecte, després de passar per la censura acadèmica corresponent, la secció d'Arquitectura de la Reial Acadèmia li va fer una sèrie de modificacions en la longitud de la coberta i en detalls de la façana, aquests últims no s'arribaren a realitzar. Finalment el projecte va ser aprovat el dia 9 de gener de 1853.

Si realitzéssim una anàlisi comparativa d'aquell primer projecte amb l'edifici que finalment ha arribat als nostres dies veuríem que els volums generals no han variat gaire, exteriorment el temple presenta les mateixes referències que el del projecte proposat a la Reial Acadèmia l'any 1852, destacant-ne els colossals contraforts de les façanes laterals, així com els dos grans rosetons de dites façanes, i que gràcies a l'existència dels seus vitralls aporten a l'interior un joc de colors, m'atreviria a dir, gairebé místic, que ens transporta als interiors de les grans catedrals gòtiques centreeuropees; també la façana ens les recorda. Altrament, s'aprecia en les torres-campanar de cadascun dels laterals, que són algun metre superiors que les plantejades en els plànols del desembre de l'any anteriorment mencionat.

Pel que fa a la façana posterior, coincidint amb la sagristia i el cambril, a part de la diferència de les cobertes, tal i com es pot apreciar en la imatge de la secció del temple que acompanya aquest article, el plantejament de la façana posterior es realitzava amb una única coberta inclinada, mentre que finalment s'acabaren fent unes petites terrasses i una cúpula amb

rajola vidriada de colors blanc i blau (colors identificatius de la Mare de Déu) sobre el punt exacte on es troba situada la imatge. Així mateix conserva els finestrals apuntats que aporten llum al cambril.

També es pot apreciar que es conserva el campanar anomenat comunament d'espadanya, i que segons informacions parroquials és molt possible que sols s'utilitzés per la seva finalitat en molt poques ocasions, degut a que la seva orientació no afavoreix que el so de les campanes es sentís des del poble. Segurament a causa d'aquest efecte es decidí pocs anys mes tard per la construcció d'un altre campanaret, també d'espadanya, aquest cop però doble, i de dimensions menors, situat en la façana lateral orientada a llevant, molt a prop de la façana principal.

Pel que fa a la planta, el temple s'estructura en planta basilical, una planta que manca de creuer i de naus laterals, de 10,70 metres d'amplada per 20,25 metres de longitud fins arribar al presbiteri. També, i com a referència anecdòtica, els murs laterals executats amb maçoneria irregular i argamassa tenen un gruix de 95 cm, gairebé la unitat mètrica.

La metodologia per a cobrir el temple es realitzà amb voltes de creueria marcant els nervis tant de les voltes com dels arcs diafragmàtics que componen la unió entre les successives voltes, i que com és d'entendre, ajuden a transmetre els esforços d'aquestes cap als contraforts exteriors, així com a enfortir rígidament la verticalitat de dits contraforts.

El conjunt de la nau, sense comptar el presbiteri es componia de 4 voltes, i així es féu idènticament durant la reconstrucció de l'època de la postguerra (principis dels anys 40 del segle passat). Dites obres foren dirigides pels arquitectes Josep M. Danès en els treballs d'elaboració de la coberta i posteriorment per Pere Domènech i Roura en els treballs de cobriment de les voltes i la reforma del presbiteri tal i com el veiem en la dècada dels anys 50.

Les 4 voltes independents de creueria que conformen la nau, es divideixen en: la primera, l'existent en la zona superior del cor és la més petita, raó pel qual si observem la imatge de la secció longitudinal del projecte de Francesc Daniel Molina veurem que ell plantejava una doble façana, una de principal amb les torres campanar i una posterior coincidint amb el primer arc diafragmàtic. D'aquesta manera la coberta no hagués arribat a la façana principal i per tant, el gran volum llis de parament que observem en l'actualitat, just al darrera de les torres i del gran timpà triangular central hagués quedat retrocedit d'aquests, proporcionant una esveltesa òptica a dita façana principal molt superior a l'actual. El fet d'eliminar aquesta segona façana i allargar la coberta fins a la principal és un dels canvis proposats per la Reial Acadèmia de

Firma de l'Arquitecte Francesc Daniel Molina i Casamajó

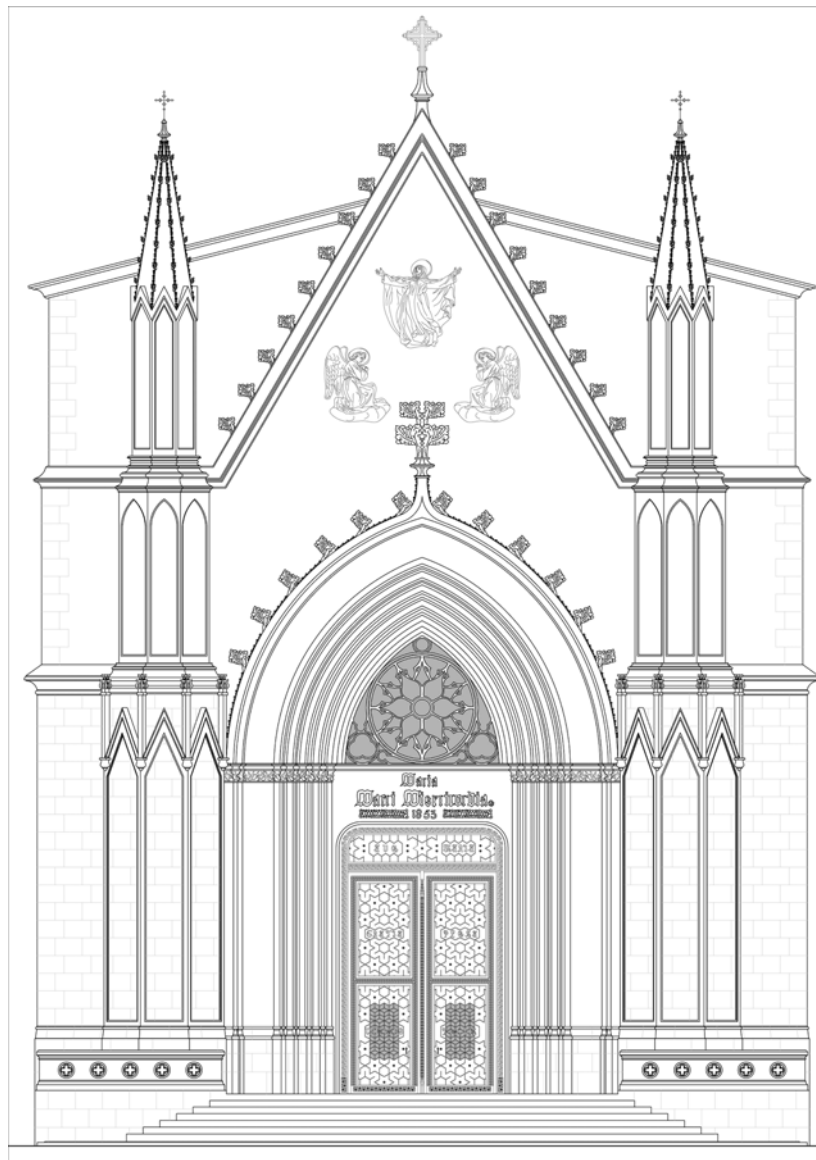
Belles Arts i que s'ha esmentat anteriorment.

La resta de la nau es cobreix amb tres voltes, la central de les quals, de major dimensió, coincideix amb el tram dels grans rosetons. Aquesta volta és la que assoleix la major alçada del temple, fins a 18,60 metres des del paviment. Les altres dues voltes restants són idèntiques i es troben en simetria a cadascun dels laterals de la de major dimensió.

Finalment, quant a la descripció del temple, cal remarcar el presbiteri, cobert amb una sèrie de voltes apuntades de dues cares que fan intersecció en una única clau de volta. Aquest fet proporciona a la part inferior un presbiteri arrodonit, amb un espai posterior que recorda el deambulatori de les catedrals gòtiques i que servia perquè els fidels poguessin donar la volta al temple sense que l'altar obstaculitzés el recorregut. En el nostre cas, l'espai format pel deambulatori s'aprofita, igualment com en l'actualitat, després de la remodelació dels anys 50, per a la col·locació de les escales d'accés al cambril, el qual consta d'una única sala, amb una decoració de major detall i riquesa artística, obra dels pintors barcelonins Ribó i Benabent, i que estava destinada a custodiar la peça més valorada i important per als fidels, la imatge de la Verge.

Respecte al cambril, s'aprofita la seva projecció en planta baixa per ubicar la sagristia, encara que s'accedis a aquesta originàriament pel seu centre, degut al fet que el retaule de l'altar es trobava més avançat que l'actual. Tanmateix, aquest accés quedà tapat a conseqüència de les reformes de mitjans del segle passat, i es crearen dues laterals simètriques sota els arcs de les voltes que conformen l'escala d'accés al cambril.

En l'actual arxiu municipal, entre la documentació del fons Marià Serra i Font, es conserven alguns documents on es pot constatar, la implicació voluntària de la gent durant els processos d'anivellació dels terrenys i de preparació dels fonaments per a la construcció del nou temple. Recordem que la primera pedra, es va col·locar el dia trenta-un de gener de l'any 1853, a la una del migdia concretament. Després d'haver rebut el dia vint-i-quatre de juliol del 1852 les pertinents autoritzacions eclesiàstiques del Bisbat de Girona. Finalment el temple es consagrà el mes de setembre de l'any 1857, amb grans celebracions, entre les quals, l'esplèndida cerimònia de trasllat de la imatge de la Verge des de l'antiga ermita a la nova ubicació dins

Façana actual del Santuari dibuixada per l'autor de l'article

el recentment construït temple.

De la mateixa manera, gràcies als documents del fons del Doctor Marià Serra, s'ha pogut identificar l'època de construcció del característic pont d'unió entre la casa dels capellans custodis i el temple, accés que encara que originàriament no es trobava contemplat en el primer projecte, almenys així ho plasmen els plànols proposats a aprovació a la Reial Acadèmia, no fou fins l'any 1918 que es demanà permís per a la seva construcció, així com per a l'obertura de dues finestres en la casa dels mencionats capellans.

SERGI ALCALDE

Arquitecte tècnic i estudiant d'Enginyeria en edificació

Fonts:

Arxiu Municipal de Canet de Mar
Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi de Barcelona
Canet de Mar, Història i Arquitectura. Col·lecció Estudis de Patrimoni, núm. 3, desembre 2009